

ΣΗΜΕΡΑ Η ΓΝΩΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΦΘΟΝΗ, ΑΛΛΑ Η ΣΟΦΙΑ ΑΠΟΥΣΙΑΖΕΙ

Καθ. Πέτρος Π. Γρουμπός. Ομότιμος καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Η φράση «Σήμερα η Γνώση είναι άφθονη, αλλά η Σοφία απουσιάζει» αντικατοπτρίζει ένα κοινό συναίσθημα ότι ενώ έχουμε περισσότερες πληροφορίες από ποτέ (ΓΝΩΣΗ), συχνά μας λείπει η διάκριση, η διορατικότητα και η καλή κρίση (ΣΟΦΙΑ) για να τις χρησιμοποιήσουμε σωστά, οδηγώντας σε κρίσεις παρά το γεγονός ότι είμαστε σε υψηλό επίπεδο πληροφόρησης, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για αναστοχασμό, εφαρμογή και σύνθεση δεδομένων σε ουσιαστική δράση, αντί για απλή συλλογή γεγονότων. Ζούμε σε μια εποχή όπου η ΓΝΩΣΗ είναι πιο προσβάσιμη από ποτέ. Με ένα απλό άγγιγμα στην οθόνη του κινητού μας μπορούμε να βρούμε απαντήσεις για σχεδόν οτιδήποτε: επιστημονικά δεδομένα, ιστορικά γεγονότα, πολιτικές δραστηριότητες, οδηγίες, απόψεις. Η πληροφορία ρέει ασταμάτητα και η ταχύτητα με την οποία διαδίδεται είναι εντυπωσιακή. Κι όμως, παρά αυτή την πρωτοφανή αφθονία γνώσης, η σοφία μοιάζει να σπανίζει.

Έχουμε πληροφορίες για την πλήρη έκταση της ανθρώπινης γνώσης που έχει συγκεντρωθεί μέσα από χιλιετίες προφορικής και γραπτής ιστορίας. Ποτέ άλλοτε στην ιστορία του ανθρώπου η πρόσβαση στη γνώση δεν ήταν τόσο άμεση, τόσο εκτεταμένη και τόσο κατανοητή. Η γνώση, με την αυστηρή έννοια, είναι πληροφορία οργανωμένη: δεδομένα, θεωρίες, εργαστηριακά αποτελέσματα, τεχνικές, αποδείξεις. Είναι η κατανόηση και η εμπειρία που αποκτά κάποιος μέσω της μάθησης, της ανακάλυψης και της επεξεργασίας ενός «κόσμου» που βασίζεται σε μεγάλα δεδομένα (Big Data World) που αυξάνονται καθημερινά.

Στη σύγχρονη κοινωνία, όμως, η Γνώση συχνά αποσπάται από το αξιακό της πλαίσιο. Η επιστημονική εξειδίκευση οδηγεί σε εντυπωσιακά επιτεύγματα, αλλά ταυτόχρονα σε έναν κατακερματισμό της κατανόησης. Ο ειδικός γνωρίζει «όλο και περισσότερα για όλο και λιγότερα», χωρίς πάντα να μπορεί να εντάξει τη γνώση του στο ευρύτερο ανθρώπινο και κοινωνικό πλαίσιο. Έτσι, η τεχνολογική ισχύς αυξάνεται ταχύτερα από τη συλλογική μας ωριμότητα.

Η Γνώση αφορά το «τι» — τα δεδομένα, τα γεγονότα, τις πληροφορίες. Η Σοφία, όμως, αφορά το «πώς» και το «γιατί». Είναι η ικανότητα να φιλτράρουμε τη γνώση, να τη συνδέουμε με αξίες, εμπειρίες και ηθική κρίση, και να τη χρησιμοποιούμε προς όφελος όχι μόνο του εαυτού μας, αλλά και της κοινωνίας συνολικά. Χωρίς σοφία, η γνώση παραμένει εργαλείο χωρίς κατεύθυνση.

Στη σύγχρονη πραγματικότητα, συχνά συγχέουμε την ποσότητα της πληροφορίας με την ποιότητα της σκέψης. Η συνεχής έκθεση σε ειδήσεις, απόψεις και κοινωνικά δίκτυα ενισχύει την επιφανειακή κατανόηση και μειώνει τον χρόνο για ουσιαστικό στοχασμό. Αντί να εμβαθύνουμε, βιαζόμαστε να κρίνουμε. Αντί να ακούμε, ετοιμαζόμαστε να απαντήσουμε. Έτσι, η γνώση γίνεται θόρυβος και όχι φως.

Η απουσία σοφίας φαίνεται και στον τρόπο που χρησιμοποιούμε την τεχνολογία, την επιστήμη και την εξουσία. Η πρόοδος δεν συνοδεύεται πάντα από υπευθυνότητα. Μπορούμε να δημιουργούμε, αλλά δεν σκεφτόμαστε πάντα τις συνέπειες. Μπορούμε να γνωρίζουμε, αλλά δεν

επιλέγουμε πάντα το σωστό. Η σοφία απαιτεί αυτογνωσία, ταπεινότητα και την αποδοχή ότι δεν τα ξέρουμε όλα.

Η Σοφία, είναι κάτι ποιοτικά διαφορετικό από τη Γνώση. Δεν ταυτίζεται με την ποσότητα της πληροφορίας, αλλά με την ικανότητα κρίσης, με τη διάκριση του ουσιώδους από το επουσιώδες, του αληθινού από το απλώς πιθανό, του ωφέλιμου από το επιβλαβές. Η σοφία ενσωματώνει αξίες, εμπειρία, αυτογνωσία και ηθική ευθύνη.

Η ψηφιακή εποχή επιτείνει αυτό το φαινόμενο. Οι πληροφορίες ρέουν αδιάκοπα, αλλά ο χρόνος για στοχασμό μειώνεται. Η ταχύτητα ανταμείβεται περισσότερο από τη σκέψη, η άποψη περισσότερο από το επιχείρημα, η βεβαιότητα περισσότερο από την αμφιβολία. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, η γνώση μετατρέπεται εύκολα σε επιφανειακή κατανάλωση, ενώ η σοφία —που απαιτεί σιωπή, βάθος και αυτοκριτική— δυσκολεύεται να καλλιεργηθεί.

Σήμερα, επίσης με την αυστηρή έννοια, η σοφία είναι η δυνατότητα ή/και η ικανότητα να συνδυάζεις κεκτημένη γνώση, εμπειρία και την έμφυτη κατανόηση, εφαρμόζοντας τα με φρόνιμο και λογικό τρόπο, ώστε να έχεις σφαιρική κρίση για καταστάσεις και γεγονότα, κάτι που δεν αλλάζει με την εποχή, αλλά αποκτά νέες διαστάσεις στην ψηφιακή εποχή. Είναι η φρόνιμη και λογική εφαρμογή της γνώσης.

Αν η εποχή μας θέλει να μετατρέψει την αφθονία γνώσης σε πραγματική πρόοδο, οφείλει να επαναφέρει τη σοφία στο κέντρο του δημόσιου και προσωπικού βίου. Διότι χωρίς σοφία, η γνώση μπορεί να γίνει εργαλείο κυριαρχίας ή αυτοκαταστροφής. Με σοφία, όμως, η γνώση μεταμορφώνεται σε απεριόριστη δύναμη κατανόησης, μέτρου και ανθρώπινης ολοκλήρωσης.

Η σοφία δεν μπορεί να «κατεβεί» απλώς από το διαδίκτυο. Καλλιεργείται μέσα από τη σύνθεση γνώσης και εμπειρίας, μέσα από τον διάλογο, την αμφισβήτηση και την αποδοχή της ανθρώπινης περατότητας. Προϋποθέτει παιδεία που δεν στοχεύει μόνο στην επαγγελματική επάρκεια, αλλά και στη διαμόρφωση χαρακτήρα· εκπαίδευση που ενθαρρύνει την κριτική σκέψη, την εν συναίσθηση και την ηθική κρίση.

Ίσως, λοιπόν, το ζητούμενο της εποχής μας **δεν είναι περισσότερη Γνώση, αλλά περισσότερη Σοφία**. Περισσότερος διάλογος και λιγότερη βεβαιότητα. Περισσότερη κριτική σκέψη και λιγότερη βιασύνη. Η σοφία δεν γεννιέται από την πληροφορία, αλλά από τη βαθιά κατανόηση της ανθρώπινης εμπειρίας. Και αυτή είναι μια πρόκληση που παραμένει πιο επίκαιρη από ποτέ.